

Θέατρο – Τραύμα – Θεραπεία του Ιωσήφ Βιβιλάκη (επιμ.)

Ασημίνα Ξηρογιάννη

Περίληψη: Ένα θέμα που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι η θεραπευτική λειτουργία του θεάτρου σε διάφορους τομείς και σε σχέση με διάφορους επαγγελματίες. Η έκδοση «Θέατρο-τραύμα-θεραπεία» σε επιστημονική επιμέλεια του Ιωσήφ Βιβιλάκη συγκεντρώνει «κείμενα και μαρτυρίες για τον ιαματικό χαρακτήρα των επιτελεστικών τεχνών». Τι πραγματεύεται; Τον ρόλο του δράματος στην ίαση ή την πετυχημένη και ουσιαστική διαχείριση του τραύματος. Μπορεί ο άνθρωπος μέσω της θεατρικής εμπειρίας να γιατρευτεί ή να αντιμετωπίσει ό,τι τον έχει πληγώσει; Πώς έρχεται η λύτρωση, μέσα από ποιες διαδικασίες και πρακτικές; Τι αποδεικνύει σχετικά με αυτό η ιστορία της τέχνης αν μελετήσουμε τις εμπειρίες τέχνης και τα εύλωττα παραδείγματα και τα βάλουμε σε γόνιμο και δημιουργικό διάλογο με τις θεωρητικές και τις επιστημονικές προσεγγίσεις; Πρόκειται για έναν τόμο με αξιώσεις, καθώς υπάρχει μια πλουραλιστική προσέγγιση, μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα πολυφωνία και ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες καταθέσεις (μαρτυρίες, ιστορίες, εξομολογήσεις, αλλά και εφαρμογές) από σημαντικούς ανθρώπους (καλλιτέχνες, πανεπιστημιακούς εκπαιδευτικούς, θεωρητικούς, δραματοθεραπευτές κι άλλους) που σχετίζονται ποικιλοτρόπως με τη τέχνη του θεάτρου. Ένας τόμος που πραγματικά οδηγεί σε νέες αναζητήσεις και προεκτάσεις.

Λέξεις-κλειδιά: τραύμα, βίωμα, θεραπεία, κάθαρση, λύτρωση, διαχείριση τραύματος μέσω παραστατικών τεχνών

Μπορεί άραγε η τέχνη να δράσει ευεργετικά, να απαλύνει τον πόνο ή να επουλώσει το τραύμα; Έχει τη δύναμη να το μετατρέψει σε κάτι άλλο κάνοντας τα σκοτάδια φως; Μπορεί το τραύμα να εμπνεύσει τον καλλιτέχνη ώστε να δημιουργήσει κάτι που να είναι σε διάλογο με τον πόνο;

Ο Καβάφης στο γνωστό ποίημά του «Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου· ποιητού εν Κομμαγηνή 595 μ.Χ.» αναφέρεται στην επίδραση της τέχνης πάνω στον ανθρώπινο ψυχισμό. Έχουμε την τέχνη για να αντέχουμε τα γηρατειά, την ασχήμια, την πληγή, τη ζωή την ίδια. Πολλάκις η ίδια η πληγή γίνεται η πηγή της τέχνης, αλλά και το αντίστροφο. Ή, αλλιώς, η τέχνη εύλωττα αντανακλά την πληγή. Το βιβλίο που στα χέρια μου κρατώ φέρει τον τίτλο «Θέατρο-τραύμα-θεραπεία» και τον υπότιτλο «Κείμενα και μαρτυρίες για τον ιαματικό χαρακτήρα των επιτελεστικών τεχνών». Περιλαμβάνει 57 κείμενα γραμμένα από 49 συγγραφείς, που ο καθένας διαθέτει το ύφος του και τον τρόπο του να προσεγγίζει το θέμα. Και αυτό ακριβώς είναι το ενδιαφέρον σε αυτό το βιβλίο. Ο πλουραλισμός και η πολυφωνία του. Κάποια από τα κείμενα είναι εξομολογήσεις και βιωματικές αναδρομές, ενώ άλλα αποτελούν θεωρητικές προσεγγίσεις ψυχοθεραπευτών, εκπαιδευτικών, πανεπιστημιακών που αναφέρονται σε ποικίλα θέματα που

αφορούν στο τραύμα. Για παράδειγμα, πώς αυτό μπορεί να θεραπευτεί μέσω των τεχνών ή πώς μπορεί να γίνει αντικείμενο σκηνικής αναπαράστασης. Μπορεί άραγε η αναπαράσταση του τραύματος να επιφέρει κάποιο είδος παραμυθίας ή κάθαρσης;

Η ιδέα για το όλο εγχείρημα ανήκει στον Ιωσήφ Βιβιλάκη, ο οποίος έχει κάνει και την επιστημονική επιμέλεια του τόμου. Στην εκτενή εισαγωγή του ο Βιβιλάκης εξηγεί με λεπτομέρειες πώς προέκυψαν όλα γύρω από την έκδοση. Προηγήθηκαν ομιλίες διαδικτυακές στο zoom που όμως μεταδόθηκαν και στο youtube με θέμα «θέατρο, τραύμα, θεραπεία». Τις παρακολούθησαν φοιτητές, προπτυχιακοί, μεταπτυχιακοί, υποψήφιοι διδάκτορες, αλλά και καθηγητές, ψυχοθεραπευτές, ηθοποιοί, σκηνοθέτες, θεατρολόγοι, δραματοθεραπευτές, αφηγητές παραμυθιών και άλλοι ενδιαφερόμενοι. Με τον καιρό οι αποδέκτες, το κοινό αυτών των ομιλιών αυξήθηκαν, το ενδιαφέρον μεγάλωνε όλο και περισσότερο. Και όλα αυτά μέσα σε συνθήκες covid, τον δύσκολο και αλλόκοτο καιρό της πανδημίας, που είχαμε ανατροπές σε πολλά επίπεδα και επαναπροσδιορισμό των αξιών. Είναι ενδιαφέρον πως από την προφορική ομιλία/διάλεξη προέκυψε έντυπο, βιβλίο πλούσιο, που εξετάζει το θέμα σφαιρικά και πολυεπίπεδα και δίνει πάμπολλα ερεθίσματα στο απαιτητικό αναγνωστικό κοινό. Απευθύνεται σε παιδαγωγούς, κοινωνικούς λειτουργούς, δασκάλους, καλλιτέχνες, ερευνητές, ψυχολόγους, αλλά και σε φοιτητές θεάτρου και ιατρικής ή επαγγελματιών υγείας γενικότερα.

Το βιβλίο αποτελείται από επτά μέρη, από επτά ενότητες. Η πρώτη ενότητα έχει τίτλο «Θεάτρο και ίαση». Εδώ συμμετέχουν οι Αχιλλέας Χαλδαιάκης, Βάλτερ Πούχνερ, Στέλιος Κρασσανάκης και Ηλίας Κουνέλας. Στο αρχαίο θέατρο η σωτηρία και η ίαση επιτυγχάνεται συχνά μέσω του από μηχανής θεού. Το τραύμα στην κοινωνία μπορεί να είναι παρόν και στις κλειστές κοινωνίες, όπως για παράδειγμα στους οίκους ευγηρίας. Το εφαρμοσμένο θέατρο δίνει το παρόν και σε τέτοιες κοινωνίες και σε νοσοκομεία και σε φυλακές και σε σχολεία. Ο Πούχνερ καταθέτει πως οι επισκέψεις ακόμα και του θεάτρου Σκιών σε τέτοιες κοινωνίες αποδείχθηκαν στην πράξη άκρως ευεργετικές για τους έγκλειστους αποδέκτες. Το θέμα είναι πως θα ήταν ωφέλιμες όχι μόνο σε περιόδους όπως αυτή της πανδημικής κρίσης εξαιτίας του Covid-19 και των συνθηκών καραντίνας αλλά και γενικά.

Η δεύτερη ενότητα φέρει τον τίτλο «Από τα αρχαία Ασκληπιεία στη χριστιανική σωτηρία». Συμμετέχουν οι Βασίλης Λαμπρινουδάκης, π. Αλέξανδρος Καριώτογλου, κ Κωνσταντίνος Κωνσταντόπουλος, ο Ιάκωβος Ποταμιάνος και ο Γιώργος Κόρδης. Ο Ασκληπιός, που αγαπούσε ιδιαίτερα το θέατρο, ήταν ο αρχαίος ελληνικός θεός, εμπνευστής και φύλακας της ιατρικής που του απέδιδαν επίσης και προφητικές ικανότητες. Θρησκευτικές τελετουργίες της αρχαιότητας που ήταν σχετικές με τη φροντίδα της υγείας αποδεικνύουν τις ρίζες της ύπαρξης θεάτρων μέσα στα Ασκληπιεία. Η φροντίδα του πληγωμένου ανθρώπου είναι ένα άλλο μεγάλο κεφάλαιο, αν σκεφτεί κανείς πως αυτός έχει γίνει αντικείμενο μελέτης από στοχαστές και φιλοσόφους, αλλά και από θεολόγους. Είναι εφικτό από το τραύμα αυτός να περάσει στην ελπίδα; Όταν τα τραύματα δεν επουλωθούν, πού μπορούν να οδηγήσουν; Γίνεται να θεωρηθεί ένα τραύμα αναγκαίο, κι αν ναι, σε ποια περίπτωση; Εκτός από τα παραπάνω που τίγονται στην ενότητα, υπάρχει κι ένα κείμενο από τον Κωνσταντίνο Κωνσταντόπουλο με τίτλο «Ο ηθοποιός ως τραυματισμένος άνθρωπος» μέσα στο οποίο υποστηρίζει πως ο ηθοποιός είναι «μια λαβωμένη, τραυματισμένη και τρεμάμενη ψυχή.» Ωστόσο, πιστεύει πως ο ηθοποιός χρειάζεται να διατηρήσει κάτι από το πρωταρχικό του τραύμα, κάτι που θα τον βοηθήσει να ανέβει πάνω στη σκηνή, γιατί, αν αποθεραπευτεί τελείως, το θέατρο δεν θα έχει πια ιδιαίτερο νόημα για αυτόν, θα χάσει το ενδιαφέρον του.

Στην τρίτη ενότητα, τελετουργία, προφορική αφήγηση και τραύμα συμπλέουν και συνδέονται δίνοντας προεκτάσεις στο θέμα. Η Μιράντα Τερζοπούλου, ο Μάριος Χατζηπροκοπίου και η Αγνή Στρουμπούλη καταθέτουν τα κείμενά τους. Για την πολλαπλή διάσταση και τη λειτουργία του πένθους κάνει λόγο ο Χατζηπροκοπίου. Από το σκοτάδι του πένθους η εμπειρία και η ιστορία έχει αποδείξει πως, όταν κανείς το μεταβολίσει σωστά μπορεί να οδηγηθεί στο φως και τη δημιουργία.

Στο τέταρτο μέρος του βιβλίου με γενικό τίτλο «Νόσοι και ιάσεις από το κείμενο στη σκηνή» «οι συγγραφείς ξεκινούν από το δραματικό κείμενο για να περάσουν στις σκηνικές επιτελέσεις σε σχέση με τη νόσο και την ίαση», όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στην εισαγωγή (σελ.25). Πολλά κείμενα, πολλοί συμμετέχοντες. Κατερίνα Μαγκανά, Μάνος Καρατζογιάννης, Στέλιος Κρασσανάκης, Λυδία Φωτοπούλου, Ρούλα Πατεράκη, Χρυσή Καρυώτογλου, Ειρήνη Μουντράκη, Δημήτρης Τάρλοου, Όλια Λαζαρίδου, Στεφανία Γουλιώτη. Ακολουθούν με τις μελέτες τους οι Σπυριδούλα Αθανασοπούλου Κυπρίου, η Αγγελική Στρατάκη, ο Κωνσταντίνος Μαρούγκας, ο Μενέλαος Καρατζάς, ο Άγγελος Παπαδημητρίου. Η τρέλα και η μανία συχνά δίνουν το έναυσμα σε έναν καλλιτέχνη. Ή μέσω αυτών των στοιχείων που τον χαρακτηρίζουν μπορούμε να έχουμε κλειδιά για την ερμηνεία του. Καλλιτέχνες που υπέφεραν από ψυχική ασθένεια επηρεάστηκαν μοιραία στην τέχνη τους (Μουνκ, Γκόγια, Χαλεπάς, για παράδειγμα).

Το πέμπτο μέρος πραγματεύεται τη σχέση του τραύματος με το δράμα, αλλά και τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η ψυχοθεραπεία που αποτελεί μια ιδιαίτερη και ισχυρή εμπειρία πάντα. Υπάρχουν διάφορες μορφές και κατευθύνσεις ή σχολές ψυχοθεραπείας που η καθεμιά προσεγγίζει το τραύμα με τον δικό της τρόπο. Η ψυχανάλυση γυρνάει τον ασθενή πίσω στα παιδικά χρόνια και αναζητά τη ρίζα του τραύματος και την πηγή του. Πρόσωπα, συνθήκες γεγονότα από την παιδική ηλικία που το προκάλεσαν. Σκαλίζει βαθιά στο παρελθόν, χρειάζεται θάρρος και αλήθεια μαζί για να καταβυθιστεί το άτομο στην εσωτερική αλήθεια του και να την αντιμετωπίσει με σθένος. Από την άλλη, η γνωστική συμπεριφορική ανάλυση έχει κατεύθυνση διαφορετική. Προσπαθεί να βοηθήσει το άτομο να οργανώσει το παρόν του αποτελεσματικά, να το ενδυναμώσει ώστε να μπορέσει να επιβιώσει στο παρόν, κρατώντας πάντα κριτική στάση απέναντι στο παρελθόν. «Δράμα, τραύμα και ψυχοθεραπεία» λοιπόν, ο τίτλος του κεφαλαίου αυτού. Νίκος Τζαβάρας, Κυριάκος Βλασσόπουλος, Γιώργος Μπανιώκος, Θέμης Πάνου, Μαρία Σούμπερτ, Αριστέα Κοντραφούρη, Στέλιος Κρασσανάκης, Χλόη Κολύρη είναι οι συντελεστές του κεφαλαίου.

Στο έκτο μέρος διαβάζουμε για τη σάτιρα και την ειρωνεία και πώς αυτές μπορούν να λειτουργήσουν ως φάρμακα για να απαλύνουν το τραύμα ή και να το ξορκίσουν ενίστε. Η Μαρία Γεωργούση προσεγγίζει τον Αριστοφάνη μέσα από μια ψυχοθεραπευτική οπτική, ο Βάλτερ Πούχνερ ασχολείται με το επάγγελμα του γιατρού και πού εμφανίζεται αυτό μέσα στο νεοελληνικό θέατρο, ο Άθως Δανέλλης αναφέρεται στη θεραπευτική πλευρά που μπορεί να διαθέτει ο Καραγκιόζης, ενώ ο Σπύρος Τέγος κάνει τη σύνδεση τραύματος-δημοκρατίας.

Τέλος, στο έβδομο μέρος του τόμου εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο το θέατρο μπορεί να λειτουργήσει ιαματικά και να αποτελέσει συνάμα το μέσο για να γίνουν αλλαγές μέσα στην κοινότητα. Γράφουν: η Νάγια Μποέμη για το μάθημα της θεατρικής αγωγής, η Ευανθία Στιβανάκη για τη σχολική παράσταση, ο Τάκης Τζαμαργιάς εστιάζει κι αυτός στο θέατρο στην εκπαίδευση, ενώ ο Απόστολος Μαγουλιώτης κάνει λόγο για τον ρόλο του κουκλοθεάτρου. Η Άλκηστις Κοντογιάννη και ο Στρατής Πανούριος αναφέρονται στο θέατρο στις φυλακές, η Αγνή Στρουμπούλη στις αφηγήσεις της σε κρατούμενους. Ο Ηλίας Κουνέλας καταθέτει την εμπειρία

του από παραστάσεις σε ασθενείς σε νοσοκομεία, ενώ η Κατερίνα Μάτσα και ο Στέλιος Κρασσανάκης την εμπειρία τους με κοινό απεξάρτησης. Η Τζωρτζίνα Κακουδάκη υπογραμμίζει τη σπουδαιότητα του θεάτρου σε δομές εφήβων και έγκλειστες μητέρες. Το θέμα της διπλωματικής της Χριστιάνας Μόσχου είναι το κοινωνικό θέατρο. Τέλος η Μοσχούλα Κύρη μας μιλάει για την εμπειρία της στην Κιβωτό του Κόσμου όπου εργάστηκε στην ομάδα θεάτρου εκεί. Γιατί μας ενδιαφέρει το εγχείρημα αυτό; Πρώτα πρώτα αποδεικνύει πως οι άνθρωποι, όταν καταφέρουν να συνυπάρχουν και να μοιραστούν γνώσεις θεωρητικές ή βιώματα μπορούν να καταφέρουν πολλά. Έπειτα μας διδάσκει την αξία της έρευνας πάντα και πως αυτή μπορεί να φωτίσει σκοτεινά σημεία, αλλά και να θέσει νέα ερωτήματα. Ακόμα, το πως η δραματοποίηση του τραύματος αποτυπώνεται σκηνικά και το πως νοηματοδοτείται, αποτελούν τεράστιας έκτασης θέματα που δεν εξαντλούνται ποτέ, καθώς νέα θεατρικά έργα πάντα γράφονται που τα εμπεριέχουν. Πάντα οι άνθρωποι θα πληγώνονται και πολλές φορές θα έχουν την ανάγκη να χρησιμοποιήσουν την τραυματική τους εμπειρία για να δημιουργήσουν. Να σημειωθεί και το εξής: Τα μεγάλα και κλασικά έργα δίνουν πάντα τροφή για σκέψη και διερεύνηση του τραύματος, ψυχικού ή σωματικού. Είναι ανεξάντλητα, όσα χρόνια κι αν περάσουν.

Βιογραφικό: Η Ασημίνα Ξηρογιάννη είναι θεατρολόγος, φιλόλογος και συγγραφέας. Σπούδασε επίσης υποκριτική στο Θέατρον-Εργαστήριο (Εμπρός). Μεταπτυχιακό στο τμήμα Θεατρικών Σπουδών ΕΚΠΑ (κατεύθυνση της Διδακτικής του Θεάτρου). Θέμα διπλωματικής (<https://theatrikiagogicom.wordpress.com/about/>) θέατρο και δημιουργική γραφή. Εργάστηκε στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση 19 χρόνια ως θεατρολόγος. Τα τελευταία χρόνια διδάσκει Ελληνική Λογοτεχνία (αρχαία και σύγχρονη) στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Ποιήματά της έχουν μεταφραστεί στα Αγγλικά, Ιταλικά, Γαλλικά, Ισπανικά και Ρουμάνικα. Δοκίμια, άρθρα και κριτικά της κείμενα δημοσιεύονται σε έντυπα και ηλεκτρονικά περιοδικά και ιστολόγια. Αναλυτικά η εργογραφία της: <https://www.biblionet.gr/%CE%B1%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CE%BD%CE%B1-%CE%BE%CE%B7%CF%81%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%BD%CE%B7-c152031>

Το 2009 ίδρυσε το λογοτεχνικό ιστολόγιο varelaki: <https://varelaki.blogspot.com/> και το 2021 το blog θεατρική αγωγή: <https://theatrikiagogicom.wordpress.com/about/>

Στοιχεία επικοινωνίας: E-mail < varellaki@gmail.com >